

Leerling- en onderwijsvolgsysteem

Studievaardigheden

Groep 5

Handleiding

Studievaardigheden groep 5

Handleiding

Hiske Feenstra

Henk Wagenaar

Henk Notté

Colofon

Coördinatie ontwikkeling toetsen Studievaardigheden
Henk Wagenaar

Inhoudelijk ontwerp, toetsconstructie en inhoudsverantwoording
Henk Wagenaar, Henk Notté, Floor Scheltens, Hiske Feenstra

Itemconstructie
Brigitte Bosman-Garama, Jacquélien Bredenoord, Hiske Feenstra,
Krista Hendriks-Rigtering, Denny van 't Hoff, Silvia Matijssen, Hennie te Velthuis,
Linda Vroemisse, Astrid Waterham

Onderzoeksopzet
Marieke van Onna, Henk Wagenaar, Henk Notté, Hiske Feenstra

Assistentie
Suzan Vermeulen, Dietrich Cleijne

Psychometrie en methodologie
Marieke van Onna

Redactie handleiding
Hiske Feenstra, Henk Wagenaar

Opzet handleidingen LOVS
Marleen van der Lubbe, Jan Janssen, Ronald Krom

Bureauredactie
Loes Hiddink

Opmaak
Service unit, MMS

© Cito B.V. Arnhem (2009)

Niets uit dit werk mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Cito worden openbaar gemaakt en/of verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, scanning, computersoftware of andere elektronische verveelvoudiging of openbaarmaking, microfilm, geluidskopie, film- of videokopie of op welke wijze dan ook.

Het is scholen die deze uitgave hebben aangeschaft, toegestaan de antwoordbladen, het groepsrapport, het leerlingrapport en het groepsoverzicht zonder voorafgaande toestemming te vermenigvuldigen voor gebruik binnen het eigen onderwijs.

Inhoud

Inleiding 7

1 De toetsen Studievaardigheden 9

- 1.1 Doel en inhoud 9
- 1.2 Ontwikkeling en opzet 9
- 1.3 Toetsen op maat 10

2 Afname 13

- 2.1 Afnameschema 13
- 2.2 Algemene aanwijzingen voor de afname 13
- 2.3 Afname-instructies eind groep 5 14

3 Rapportage 17

- 3.1 Bepalen van toetsscore, vaardigheidsscore en vaardigheidsniveau 17
- 3.2 Het groepsrapport 19
- 3.3 Het leerlingrapport 21
- 3.4 Het groepsoverzicht 24
- 3.5 Verwerking bij toetsen op maat 24
- 3.6 Verwerking met de computer 25

4 Interpretatie en gebruik op leerlingniveau en groepsniveau 27

- 4.1 Interpretatie van het leerlingrapport 27
- 4.2 Interpretatie van het groepsrapport 28
- 4.3 Leerlingenzorg 29

5 Interpretatie en gebruik op schoolniveau 31

- 5.1 Schoolzelfevaluatie 31
- 5.2 Dwarsdoorsnede 32
- 5.3 Trendanalyse 33

6 Gebruik bij speciale leerlingen en in het speciaal basisonderwijs 37

- 6.1 Keuze van de toets 37
- 6.2 Fasering van de afname 37
- 6.3 Gebruik van het alternatief leerlingrapport 37

Bijlagen 41

- 1 Lijst met goede antwoorden 43
- 2 Van toetsscore naar vaardigheidsscore en vaardigheidsniveau 44
- 3 Vergelijkingsgegevens alle scholen 45
- 4 Bronvermelding Bronnenboekje Studieteksten 46

Inleiding

LOVS

De toets Studievaardigheden voor groep 5 is een onderdeel van het Leerling- en onderwijsvolgsysteem (LOVS). Met het LOVS kunt u de vorderingen van individuele leerlingen, groepen leerlingen en het onderwijs op uw school volgen van groep 1 tot en met groep 8. De gegevens van het LOVS bieden u de mogelijkheid om het onderwijs op individueel niveau, op groepsniveau en op schoolniveau te evalueren. Naast toetsen zijn er diagnostische procedures en hulpmaterialen ontwikkeld. Met behulp van de toetsen, de diagnostische procedures en de hulpmaterialen kunt u het gehele zorgverbredingstraject doorlopen, van signaleren via analyseren tot en met handelen.

Nieuwe toetsen

In 1996 bracht Cito in het kader van het Cito-Leerlingvolgsysteem het pakket Wereldoriëntatie¹ uit voor leerlingen in de groepen 6 tot en met 8 van het basisonderwijs. Naast toetsen voor de kennisgebieden (aardrijkskunde, geschiedenis en natuuronderwijs) bevatte dit pakket toetsen voor informatie-verwerking (kaartlezen, hanteren van informatiebronnen en lezen van schema's, tabellen en grafieken). In de afgelopen jaren is begonnen met de ontwikkeling van een volgsysteem Studievaardigheden voor de groepen 5 tot en met 8, als vervanging van de toetsen informatieverwerking. De inhoud van het pakket is aangepast aan nieuwe inzichten. Zo is de toets uitgebreid met het onderdeel hanteren van studieteksten, zoals al eerder met de Entreetoets en Eindtoets Basisonderwijs was gebeurd.

De vaardigheden die aan de orde komen in de toetsen Studievaardigheden kunnen we beschouwen als belangrijke basisvaardigheden. Maar het eigenlijke studeren is een complex proces, waarin niet alleen kennis, maar ook allerlei persoonlijke eigenschappen en vaardigheden een rol spelen, zoals discipline, doorzettingsvermogen, concentratie en taakanalyse. Als leerlingen werkelijk willen leren studeren, zullen ook deze vermogens aangesproken en zo mogelijk ontwikkeld moeten worden. Daarom is er bij de nieuwe toetsen Studievaardigheden ook aandacht voor meer complexe vaardigheden, te weten het maken van een werkstuk en het leren studeren. Deze vaardigheden zullen in een aparte uitgave aan de orde komen. In de Inhoudsverantwoording gaan we nader in op de verhouding tussen deze complexe vaardigheden en de basisvaardigheden die in deze toetsen aan de orde komen.

Niet alleen de toetsen en de normering in dit pakket zijn nieuw. We presenteren, naast de bestaande indeling A tot en met E, een nieuwe niveau-indeling in de rapportageoverzichten. Bovendien besteden we in de handleiding extra aandacht aan de interpretatie en het gebruik van de resultaten op schoolniveau, om de resultaten bij schoolzelfevaluatie en integrale kwaliteitszorg in te kunnen zetten. Tot slot voorziet het nieuwe LOVS in een optimale afstemming van de verschillende toetsen voor studievaardigheden in het primair onderwijs. De LVS-toetsen Studievaardigheden en de taken Studievaardigheden in de Entreetoets en de Eindtoets Basisonderwijs worden met de komst van deze nieuwe toetsen de komende jaren ook wat de rapportage betreft op elkaar afgestemd.

Inhoud handleiding

In deze handleiding vindt u in hoofdstuk 1 algemene informatie over de toetsen Studievaardigheden, onder andere over het doel en de inhoud van de toetsen en over de mogelijkheden tot het toetsen op maat. In hoofdstuk 2 vindt u praktische informatie over het afnemen van de toetsen Studievaardigheden E5. Na de afname

¹ Notté, Henk, Henk Wagenaar, René Cappers. *Wereldoriëntatie*. Cito, Arnhem, 1996.

kijkt u de antwoordbladen van de leerlingen na en verwerkt u de resultaten op registratieformulieren, onder andere op een groepsrapport en op leerlingrapporten. In hoofdstuk 3 kunt u lezen welke formulieren in het pakket zijn opgenomen en hoe u daarmee om moet gaan.

Na het invullen van de registratieformulieren volgt het interpreteren van de resultaten. Daarbij gaat het om de vraag wat de gevonden resultaten voor uw onderwijs betekenen. In hoofdstuk 4 vindt u informatie over de interpretatie van de resultaten op leerling- en groepsniveau en in hoofdstuk 5 staat informatie over de interpretatie op schoolniveau. Daar kunt u lezen hoe u de resultaten kunt gebruiken in het kader van schoolzelfevaluatie.

De toetsen kunnen ook voorgelegd worden in het speciaal basisonderwijs en aan speciale leerlingen in het reguliere onderwijs. In hoofdstuk 6 staan aanvullende aanwijzingen voor het gebruik van de toetsen Studievaardigheden E5 ten behoeve van speciale leerlingen.

In de bijlagen vindt u de lijsten met goede antwoorden en de tabel waarmee u de toetsscores kunt omzetten naar vaardigheidsscores en vaardigheidsniveaus.

Ook vindt u in de bijlagen tabellen waarmee u de gemiddelde score van uw school kunt vergelijken met die van andere scholen.

1 De toetsen Studievaardigheden

1.1 Doel en inhoud

LOVS

De toetsen Studievaardigheden voor groep 5 maken deel uit van het Leerling- en onderwijsvolgsysteem (LOVS) Studievaardigheden. Met de toetsen Studievaardigheden kunt u het niveau van de studievoardigheid van leerlingen in groep 5 tot en met groep 8 vaststellen. U kunt de scores die uw leerlingen op de toetsen Studievaardigheden behalen tevens vergelijken met de scores van een landelijke referentiegroep. Deze vergelijking kunt u zowel voor de individuele leerling als voor de groep als geheel maken. Bovendien maakt de meettechniek die aan de toetsen ten grondslag ligt het u mogelijk om de scores van een leerling op de verschillende toetsen, op verschillende momenten afgenomen, onderling te vergelijken. Dit stelt u en uw collega's in staat om de ontwikkeling van leerlingen op het gebied van het studievoardigheden over de leerjaren heen te volgen. Mede op basis van de toetsresultaten van de leerlingen kunt u het onderwijs op groepsniveau en schoolniveau volgen en evalueren en zo nagaan of uw school beantwoordt aan de doelstellingen die u nastreeft. In hoofdstuk 5 van deze handleiding kunt u hier meer over lezen.

Het toetsen van studievoardigheden

Studeren is een complexe vaardigheid, waarbij allerlei eigenschappen van de leerling een rol spelen, zoals kennis, vaardigheid, houding, taakbewustzijn, motivatie, concentratie en vermogen tot reflectie. Binnen deze complexiteit zijn een aantal basisvaardigheden te onderscheiden waarop het onderwijs zich kan richten, te weten: hanteren van informatiebronnen, kaartlezen, lezen van schema's, tabellen en grafieken en hanteren van studieteksten. Hoewel deze basisvaardigheden slechts een deel vormen van de vaardigheid studeren, dragen ze toch in belangrijke mate bij aan het bevorderen van de studievoardigheid als geheel.

Natuurlijk is het maken van opgaven studievoardigheden iets anders dan het echt gebruiken van bovengenoemde basisvaardigheden. Maar de opgaven doen wel een sterk beroep op deze vaardigheden, waardoor de scores die leerlingen op de toetsen Studievaardigheden behalen ook veel zeggen over 'echte' basisvaardigheden die nodig zijn om te studeren. Leerlingen die in reële studiesituaties beter informatie kunnen selecteren en een beter begrip hebben van studieteksten, kaarten en schema's, tabellen en grafieken, zullen over het algemeen beter op deze toetsen presteren dan leerlingen die met deze vaardigheden meer moeite hebben.

Omdat de hierboven genoemde basisvaardigheden slechts een deel vormen van het complexe geheel, is er binnen het toetspakket Studievaardigheden ook specifieke aandacht voor de meer complexe onderdelen van het studeren. In een aparte uitgave besteden we aandacht aan het maken van een werkstuk en het leren studeren.

1.2 Ontwikkeling en opzet

Met het oog op de ontwikkeling van de toetsen voor de basisvaardigheden zijn in de jaren 2006 – 2007 voor de jaargroepen 5 en 6 opgaven geconstrueerd. Dit waren opgaven voor de afnamemomenten eind groep 5 (E5) en eind groep 6 (E6). Deze opgaven zijn in de jaren 2007 – 2008 voorgelegd aan leerlingen van een groot aantal scholen. Tijdens deze afnamen zijn de leerlingen gedurende ten minste twee afnamemomenten gevolgd om in een landelijke normgroep referentiegegevens voor de verschillende afnamemomenten te verzamelen en om op basis daarvan de ontwikkeling van de studievoardigheid in kaart te brengen. Bij de analyse van de antwoorden van de leerlingen is nagegaan of de verschillende opgaven en opgaventypen een beroep doen op hetzelfde complex aan vaardigheden. Dit bleek

het geval te zijn. Er is vervolgens een schaal Studievaardigheden geconstrueerd die vooralsnog niet verder loopt dan groep 6 maar die de komende jaren stapsgewijs uitgebreid zal worden naar groep 8.

Het hierboven beschreven onderzoek heeft gegevens opgeleverd over de kwaliteit en de moeilijkheid van de opgaven en over de vaardigheid van de leerlingen in ons land op de verschillende afnamemomenten. Op basis van deze gegevens is de schaal Studievaardigheden geconstrueerd en zijn de toetsen samengesteld. In figuur 1 ziet u een gedeelte van deze schaal.

Aan de rechterkant staan enkele opgaven afgebeeld. Sommige opgaven liggen op de schaal dicht bij elkaar, omdat ze bijna even moeilijk zijn. Andere opgaven liggen verder uit elkaar, omdat de ene opgave substantieel moeilijker is dan de andere. De getallen op de schaal geven aan hoe moeilijk de opgaven zijn. Met behulp van opgaven op de schaal kan de studievaardigheid van leerlingen worden gemeten. Na de toetsafname wordt de toetsscore van de leerling (het aantal goed) omgezet in een getal op de studievaardigheidsschaal: de vaardigheidsscore. Hoe hoger de vaardigheidsscore, hoe groter de studievaardigheid. De schaal Studievaardigheden heeft dus twee functies: 1) de opgaven kunnen er naar moeilijkheid op worden gerangschikt en 2) de studievaardigheid van de leerlingen kan er op worden aangegeven. Daardoor kunnen we op de schaal in beeld brengen wat leerlingen met een bepaald vaardigheidsniveau zoal kunnen. Van elke opgave is op de schaal af te lezen hoe vaardig een leerling moet zijn om die opgave met een grote kans op succes goed te maken. Een grote kans op succes betekent in dit geval: van de tien opgaven van dit type er gemiddeld minstens acht goed maken. We spreken dan van een goede beheersing. Figuur 1 laat zien dat Naïma op de toets voor leerlingen aan het einde van groep 5 een vaardigheidsscore had van 92. Een leerling met deze score beheerst de twee eenvoudigste opgaven in figuur 1 goed, maar de twee andere opgaven matig of onvoldoende.

Als van een leerling vaardigheidsscores van meerdere momenten worden ingetekend, kunt u zien hoeveel de leerling per keer vooruit is gegaan. Op deze manier is het mogelijk om de ontwikkeling van de studievaardigheid van leerlingen te volgen. Hoe we de vooruitgang van leerlingen in kaart brengen en interpreteren, bespreken we in de hoofdstukken 3 en 4.

1.3 Toetsen op maat

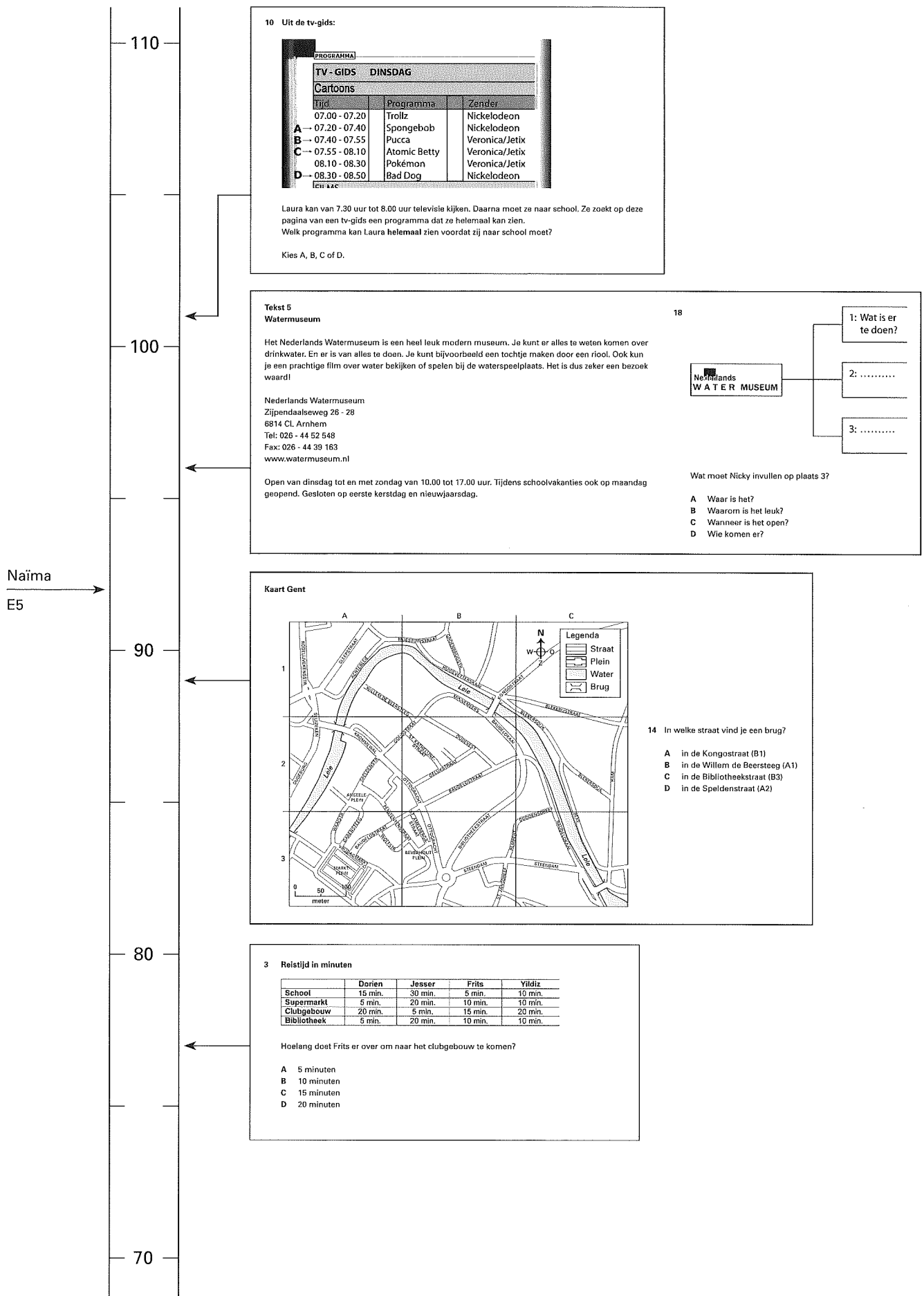
De studievaardigheid van leerlingen in één groep kan sterk uiteenlopen. Als gevolg daarvan zal eenzelfde toets voor een deel van de leerlingen goed op niveau zijn, maar voor andere leerlingen erg moeilijk of erg gemakkelijk. De gehanteerde meettechniek voor de toetsen Studievaardigheden maakt het mogelijk de toetsen beter op het niveau van de verschillende leerlingen af te stemmen. We noemen dat 'toetsen op maat'. Voor Studievaardigheden kunt u vanaf leerjaar 6 op maat toetsen door de toets en het afnamemoment te ontkoppelen. Hieronder wordt deze procedure kort beschreven.

Ontkoppelen van toets en afnamemoment

Voor een deel van de leerlingen in uw groep zal de toets E6 aan het einde van groep 6 nog zo moeilijk zijn dat zij erg veel opgaven fout maken. Misschien besluit u zelfs op voorhand om de toets aan deze leerlingen niet voor te leggen. Het is dan vermoedelijk verstandiger om de betreffende leerlingen de toets Studievaardigheden E5 voor te leggen. Deze toets zal waarschijnlijk qua moeilijkheid beter op het niveau van deze leerlingen afgestemd zijn dan de toets E6.

U kunt de scores van leerlingen die verschillende toetsen maken toch met elkaar vergelijken door de meettechniek die ten grondslag ligt aan de toetsen Studievaardigheden. Deze meettechniek maakt het mogelijk om toetsscores die op verschillende toetsen behaald zijn, om te zetten naar dezelfde schaal Studievaardigheden.

Figuur 1 Score van Naïma op de schaal Studievaardigheden

Voor zeer goede leerlingen (bijvoorbeeld voor leerlingen die op de voorafgaande toets tot de 10% hoogst scorende leerlingen behoorden) kan desgewenst een tegenovergestelde maatregel genomen worden. Zij kunnen de toets van een volgend afnamemoment maken. Het kan hierbij echter voorkomen dat de leerstof voor een aantal opgaven nog niet behandeld is. In paragraaf 3.5 van deze handleiding wordt aangegeven hoe u de resultaten van leerlingen die u een toets van een afwijkend afnamemoment heeft voorgelegd verwerkt en interpreteert.

2 Afname

Bij het afnemen van de toets doorloopt u de volgende handelingen:

- U kiest twee afnamedagen voor de toets.
- Vóór de afname van zowel deel 1 als deel 2 behandelt u enkele voorbeeldopgaven ter instructie.
- Op de eerste afnamedag neemt u bij alle leerlingen deel 1 af. Deel 2 neemt u af op de tweede afnamedag.
- Na de twee afnamedagen verwerkt u de scores van uw leerlingen.

2.1 Afnameschema

Het afnamemoment van de toets Studievaardigheden voor groep 5 valt aan het einde van het schooljaar. De toets wordt klassikaal afgenomen.

Tabel 1 Afnameschema voor groep 5

Afnamemoment	Maand	Toets	Afnameduur
Eind groep 5	mei/juni	E5 deel 1	40 minuten
		E5 deel 2	40 minuten

De toets Studievaardigheden bestaat uit twee delen. Het is de bedoeling dat u de afname van deel 1 en deel 2 op verschillende dagen plant.

De afnameduur van 40 minuten per deel is slechts een richtlijn. Leerlingen die na 40 minuten nog niet klaar zijn, kunnen de toets gewoon afmaken. Om de resultaten van uw leerlingen zinvol te kunnen vergelijken met die van andere leerlingen uit het land is het wel belangrijk dat u zich houdt aan de vermelde afnamemaand (mei/juni groep 5). Naarmate u verder afwijkt van het aangegeven afnamemoment krijgen de vergelijkingsgegevens namelijk minder geldigheid. Dit kan de interpretatie van de scores van uw leerlingen bemoeilijken.

2.2 Algemene aanwijzingen voor de afname

Om de scores van de leerlingen te kunnen vergelijken is het van groot belang dat de leerlingen van uw groep de toetsen zo veel mogelijk onder dezelfde omstandigheden maken als de kinderen in de landelijke referentiegroep ten tijde van het onderzoek waarin de toetsen ontwikkeld werden. Daarom geven we enkele algemene aanwijzingen:

- Houdt u zich zo strikt mogelijk aan de aanwijzingen voor de afname.
- Verruil tijdens de afname uw gebruikelijke helpende rol voor een meer afstandelijke. U bent immers tijdelijk 'toetsleider'. En in die rol wilt u gegevens over de prestaties van uw leerlingen verzamelen, zonder die prestaties te beïnvloeden. Wanneer een leerling om hulp vraagt, moet u er dan ook voor waken om suggesties te geven in de richting van het goede antwoord.
- Lees voor het afnemen van de toetsen de afname-instructies enige malen door, zodat u vertrouwd bent met de procedure.
- Plaats de leerlingen zodanig in het lokaal dat ze de toetsen zelfstandig en ongestoord kunnen maken. Verhinder afkijken en het doorgeven van antwoorden.
- Laat de leerlingen op het antwoordblad werken.

Indien u dat wenst, kunt u tijdens de afname van de toetsen gebruikmaken van afdekbladen. U geeft elke leerling dan de helft van een A4-vel. Een afdekblad is bedoeld om in het opgavenboekje het gedeelte van de bladzijde dat nog niet aan de orde is, te bedekken. Zo zorgt u ervoor dat de leerlingen zich beter kunnen concentreren op de opgave waaraan gewerkt wordt. Bepaal vooraf een taak waaraan de leerlingen kunnen werken als ze met de toets klaar zijn. Deze taak mag niet te aantrekkelijk zijn, om te voorkomen dat leerlingen zich bij het maken van de toetsopgaven gaan haasten.

2.3 Afname-instructies eind groep 5

Instructie bij de afname van deel 1

Voor de afname van deel 1 zijn voor elke leerling nodig:

- een opgavenboekje E5;
- een bronnenboekje Studieteksten E5;
- een antwoordblad E5;
- een potlood en een gum.

Voordat u het materiaal uitdeelt, vertelt u de leerlingen in het kort wat er gaat gebeuren:

Jullie krijgen van mij straks een opgavenboekje en een bronnenboekje. Uit die boekjes gaan we een toets maken. Ik deel de boekjes uit, maar je mag ze nog niet opendoen. Laat ze nog maar even liggen. Ik ga zo dadelijk vertellen wat we gaan doen. Pakken jullie maar alvast een potlood en een gum.

U deelt de opgavenboekjes, bronnenboekjes en de antwoordbladen uit. Daarna vertelt u waar de leerlingen hun naam moeten schrijven. U vervolgt met: *Je mag niet in het opgavenboekje schrijven. Je antwoord vul je telkens met potlood in op het antwoordblad. Doe het boekje nu maar open. Je ziet twee voorbeeld-opgaven. Die opgaven gaan we samen maken.*

U controleert of iedereen de goede bladzijde voor zich heeft. U vervolgt: *Kijk nu naar de eerste opgave. De opgave gaat over het opzoeken van informatie.*

U wijst de vraag in uw eigen opgavenboekje aan. U gaat verder: *De opgave gaat over Anne die informatie op wil zoeken. Om het juiste antwoord te kunnen geven, moet je goed lezen welke informatie Anne zoekt. Alleen als je dat weet, kun je antwoord geven op de vraag. Lees nu de vraag goed door.*

U geeft de leerlingen de gelegenheid om de opgave goed te lezen. Daarna stelt u de vraag: *Met welk trefwoord kan Anne het best zoeken?*

U wacht even op reacties uit de groep. Daarna gaat u verder: *Goed zo, Anne kan het best zoeken met het trefwoord 'kamelen'. Als je het goede antwoord gevonden hebt, kijk je welke letter ervoor staat. Dan zoek je op je antwoordblad het nummer van de vraag op en zet je een rondje om de goede letter. Om de letter C dus. Doen jullie dat allemaal even, dan kom ik kijken of het goed is gegaan.*

U controleert of iedereen de juiste letter (C) van voorbeeldopgave 1 heeft omcirkeld. U vervolgt: *Prima, dat hebben jullie goed begrepen. Als je per ongeluk een rondje om de verkeerde letter hebt gezet, dan kun je dat verbeteren: gum het foute rondje uit en zet een nieuw rondje om de goede letter, om de C.*

Natuurlijk kunt u fouten ook op de in uw groep gebruikelijke wijze laten verbeteren.

Voorafgaand aan de bespreking van voorbeeldopgave 2 vraagt u de leerlingen de tekst 'Hindernisbaan' in het bronnenboekje op te zoeken en te lezen. Daarna zegt u: *Nu gaan we een vraag over de tekst maken. De vraag gaat over het schema dat Marieke van de tekst heeft gemaakt. De tekst bestaat uit drie stukjes. Marieke maakt*

een samenvatting van de tekst, door in de drie vakjes van het schema kort te zetten waar de drie stukjes over gaan. Bekijk het schema maar eens goed.

U laat de leerlingen het schema bekijken. U vervolgt:

De vraag is wat Marieke in moet vullen op plaats 1 in het eerste vakje. Wie weet het goede antwoord? Om welke letter moet je een rondje zetten?

U wacht de reacties uit de groep af. U zegt:

Goed zo, 'Maak een baan door de kamer' past het best op plaats 1. Je zet dus een rondje om de letter D op je antwoordblad.

Daarna sluit u de behandeling van de voorbeeldopgaven af:

Zo, dit waren de voorbeelden. Heeft iedereen het begrepen?

Na eventueel het bovenstaande te hebben samengevat, laat u de leerlingen beginnen met het maken van de opgaven in deel 1:

Dan mogen jullie nu beginnen met de echte toets. Sla de bladzijde maar om. Als je een bladzijde af hebt, ga je rustig door met de volgende bladzijde. Je moet doorgaan tot je bij het einde van deel 1 bent gekomen. Als je klaar bent, leg je de boekjes op de hoek van je tafeltje en ga je ... [U noemt de taak waaraan de leerlingen kunnen werken als ze klaar zijn.]

Aan het eind van de afname verzamelt u de opgavenboekjes, bronnenboekjes en de antwoordbladen.

Instructie bij de afname van deel 2

Voor de afname zijn voor elke leerling nodig:

- een opgavenboekje E5;
- een bronnenboekje Kaartlezen E5;
- een antwoordblad E5;
- een potlood en een gum.

Voordat u het materiaal aan de leerlingen uitdeelt, vertelt u in het kort wat er gaat gebeuren:

Jullie krijgen van mij straks weer een opgavenboekje en een bronnenboekje, waaruit we gaan werken. Je mag niet in de boekjes schrijven. Je antwoord vul je telkens met potlood in op het antwoordblad. Pakken jullie vast een potlood en gum. Je mag de boekjes nog niet opendoen.

U deelt de opgavenboekjes, bronnenboekjes en de antwoordbladen uit. Let daarbij goed op dat elke leerling het antwoordblad met zijn naam erop krijgt. U vervolgt met:

Net als de vorige keer gaan we weer een toets maken. We gaan weer verder in hetzelfde boekje. Doe het boekje maar open op bladzijde 14, daar zie je een grote 2 staan. Heeft iedereen de grote 2 gevonden?

U wacht even op reacties uit de groep en controleert of elke leerling de juiste pagina voor zich heeft. U vervolgt:

Kijk nu naar de eerste opgave. De opgave gaat over het opzoeken van informatie in een tabel.

U wijst de vraag in uw eigen opgavenboekje aan. U gaat verder:

De opgave gaat over Denny die een treinkaartje van 8 euro heeft gekocht. Om te weten waar hij met zijn treinkaartje naartoe gaat, moet je het schema goed bekijken. Alleen als je dat doet, kun je antwoord geven op de vraag. Bekijk nu de tabel.

U geeft de leerlingen gelegenheid om de tabel goed te bekijken. Daarna stelt u de vraag:

Waar gaat Denny naartoe?

U wacht even op reacties uit de groep. Daarna gaat u verder:

Goed zo, Denny gaat naar Windhoek. Zet maar een rondje om het goede antwoord.

U controleert of iedereen de juiste letter (B) van voorbeeldopgave 1 heeft omcirkeld.

U vervolgt:

Prima, dat hebben jullie goed begrepen. Als je per ongeluk een rondje om de verkeerde letter hebt gezet, dan kun je dat verbeteren: gum het foute rondje uit en zet een nieuw rondje om de goede letter, om de B.

Natuurlijk kunt u fouten ook op de in uw groep gebruikelijke wijze laten verbeteren.

Voorafgaand aan de bespreking van voorbeeldopgave 2 vraagt u de leerlingen de kaart 'Zondorp' op te zoeken in hun bronnenboekje. Daarna zegt u:

Nu gaan we een vraag bij de kaart maken. Om de vraag juist te beantwoorden, moet je de kaart goed bekijken.

U laat de leerlingen de kaart te bekijken. U vervolgt:

De vraag is welke straat in vak C1 op de kaart ligt. Wie weet het goede antwoord? Om welke letter moet je een rondje zetten?

U wacht de reacties uit de groep af. U zegt:

Goed zo, de IJstraat ligt in vak C1 op de kaart. Je zet dus een rondje om de letter C op je antwoordblad.

Daarna sluit u de behandeling van de voorbeeldopgaven af:

Zo, dit waren de voorbeelden. Heeft iedereen het begrepen?

Na eventueel het bovenstaande te hebben samengevat, laat u de leerlingen beginnen met het maken van de opgaven in deel 2:

Dan mogen jullie nu beginnen met de echte toets. Sla de bladzijde maar om. Als je een bladzijde af hebt, ga je rustig door met de volgende bladzijde. Je moet doorgaan tot je het hele boekje uit hebt. Als je klaar bent, leg je de boekjes op de hoek van je tafeltje en ga je ... [U noemt de taak waaraan de leerlingen kunnen werken als ze klaar zijn.]

Aan het eind van de afname verzamelt u de opgavenboekjes, bronnenboekjes en de antwoordbladen.

Na de afname van de toets berekent u de toetsscore. Aanwijzingen hiervoor staan in paragraaf 3.1 van deze handleiding.

3 Rapportage

Na de twee afnames kijkt u de antwoordbladen na. Hierna bepaalt u voor iedere leerling de totale toetsscore door de scores voor deel 1 en deel 2 op te tellen. Vervolgens verwerkt u de resultaten tot enkele rapporten die met elkaar een beeld geven van de vorderingen van iedere leerling afzonderlijk en van de groep als geheel. U kunt dat handmatig doen, maar u kunt ook het Computerprogramma LOVS gebruiken. Hoe dat laatste in zijn werk gaat, leest u in paragraaf 3.6 van deze handleiding. Eerst beschrijven we de handmatige procedure. Daarbij onderscheiden we een aantal stappen:

- bepalen van toetsscore, vaardigheidsscore en vaardigheidsniveau;
- invullen van het groepsrapport;
- invullen van de leerlingrapporten;
- invullen van het groepsoverzicht.

3.1 Bepalen van toetsscore, vaardigheidsscore en vaardigheidsniveau

Toetsscore

De toetsscore bestaat uit de score op deel 1, plus de score op deel 2. Om de toetsscore te bepalen, doorloopt u de volgende stappen:

- U kijkt van alle leerlingen de antwoordbladen na en markeert de foute antwoorden. Ook de overgeslagen opgaven rekent u fout. Maak bij het nakijken gebruik van de lijst met goede antwoorden in bijlage 1.
- U bepaalt van elke leerling de deelscores op de twee delen van de toets. Noteer deze scores op het antwoordblad.
- U bepaalt vervolgens voor elke leerling de totale toetsscore. Tel hiervoor de score voor deel 1 op bij de score voor deel 2. Een leerling die voor deel 1 een score van 18 haalt en voor deel 2 een score van 20, heeft dus een toetsscore van 38.
- De toetsscore noteert u op het groepsrapport (zie hiervoor paragraaf 3.2 van deze handleiding).

Vaardigheidsscore en vaardigheidsniveau

Nadat u de toetsscore heeft bepaald, kunt u deze omzetten in een vaardigheidsscore. Welke vaardigheidsscore en welke niveauaanduiding bij de toetsscore horen, kunt u vinden in Bijlage 2: Van toetsscore naar vaardigheidsscore en vaardigheidsniveau. In figuur 2 ziet u een stukje van deze tabel.

Figuur 2 Van toetsscore naar vaardigheidsscore en vaardigheidsniveau

Toetsscore	Vaardigheidsscore	Vaardigheidsniveau (A t/m E)	Vaardigheidsniveau (I t/m V)	Score-interval
0	10	E	V	3 – 17
1	20	E	V	11 – 29
2	30	E	V	20 – 40
3	37	E	V	27 – 46
4	41	E	V	32 – 50
5	45	E	V	37 – 52
6	47	E	V	41 – 54
7	50	E	V	44 – 56
8	52	E	V	47 – 58
9	54	E	V	49 – 59
10	56	E	V	51 – 61
11	58	E	V	53 – 62
12	59	E	V	55 – 64
13	61	E	V	56 – 65
14	62	E	V	58 – 66
15	63	E	V	59 – 67
16	64	E	V	61 – 68
17	66	E	V	62 – 70

Twee soorten niveau-indelingen

U kunt de scores van leerlingen pas goed interpreteren wanneer u de resultaten van een leerling vergelijkt met die van een groot aantal leerlingen die gezamenlijk een relevante referentiegroep vormen. Daarom zijn de opgaven in de toetsen afgenomen bij een landelijke steekproef van leerlingen eind groep 5. Deze leerlingen, de vergelijkings- of referentiegroep, hebben we op basis van de behaalde scores op twee manieren in vijf niveaugroepen ingedeeld:

- een indeling in niveaus A tot en met E;
- een indeling in niveaus I tot en met V.

Voor beide indelingen zijn aparte registratieformulieren gemaakt. Allereerst maakt u op grond van de onderstaande informatie een keuze met welke niveau-indeling u gaat werken. Daarna kiest u de registratieformulieren die bij die keuze passen.

Bij de indeling in de niveaus A tot en met E is de verdeling over de groepen als volgt:

Niveau	%	Interpretatie
A	25%	De 25% hoogst scorende leerlingen
B	25%	De 25% leerlingen die net boven tot ruim boven het landelijk gemiddelde scoren
C	25%	De 25% leerlingen die net onder tot ruim onder het landelijk gemiddelde scoren
D	15%	De 15% leerlingen die ruim onder het landelijk gemiddelde scoren
E	10%	De 10% laagst scorende leerlingen

Bij de indeling in de niveaus I tot en met V wordt uitgegaan van vijf groepen van 20%:

Niveau	%	Interpretatie
I	20%	Ver boven het gemiddelde
II	20%	Boven het gemiddelde
III	20%	De gemiddelde groep leerlingen
IV	20%	Onder het gemiddelde
V	20%	Ver onder het gemiddelde

Bij de indeling in de niveaus A tot en met E worden binnen niveau A de 10% hoogst scorende leerlingen nog apart onderscheiden met behulp van een stippellijn. Bij de indeling in I tot en met V worden de laagste en de hoogste groep nog onderverdeeld in twee aparte groepen die ieder 10% van de leerlingen bevatten. De indeling in de niveaus I tot en met V is symmetrisch opgebouwd en heeft dus als voordeel dat er een gemiddelde groep is. Bovendien sluit deze indeling aan bij de niveau-indeling van andere Cito-instrumenten zoals de Entreetoets.

Een voorbeeld: Bas heeft een toetsscore van 37 op de toets Studievaardigheden E5. In de tabel in bijlage 2 kunt u aflezen dat een toetsscore van 37 overeenkomt met een vaardigheidsscore van 88. Bij deze vaardigheidsscore hoort niveau B als u de indeling A tot en met E hanteert, en niveau III als u de indeling I tot en met V hanteert.

Score-interval

In de tabel in bijlage 2 is ook een kolom opgenomen met het score-interval. Het score-interval geeft een indicatie van de nauwkeurigheid van de toetsuitslag. Weliswaar is iedere vaardigheidsscore de best mogelijke benadering van het vaardigheidsniveau, maar het kan niet uitgesloten worden dat de werkelijke vaardigheid iets hoger of lager ligt dan door de score wordt aangegeven. Hoeveel hoger of lager, kunt u zien in de kolom Score-interval. Daar is voor iedere vaardigheidsscore aangegeven wat de mogelijke afwijking naar boven of naar beneden is: het score-interval. Het score-interval is hier zo gekozen dat ongeveer 70% van de mogelijke afwijkingen binnen het interval valt. In paragraaf 4.1 kunt u lezen in welke situaties het score-interval vooral van belang is en ook hoe u dit interval moet interpreteren.

3.2 Het groepsrapport

Het groepsrapport is een overzicht dat op grafische wijze de resultaten van een groep leerlingen op eenzelfde afnamemoment weergeeft. We nemen als voorbeeld het groepsrapport E5 met de niveau-indeling I tot en met V (zie figuur 3).

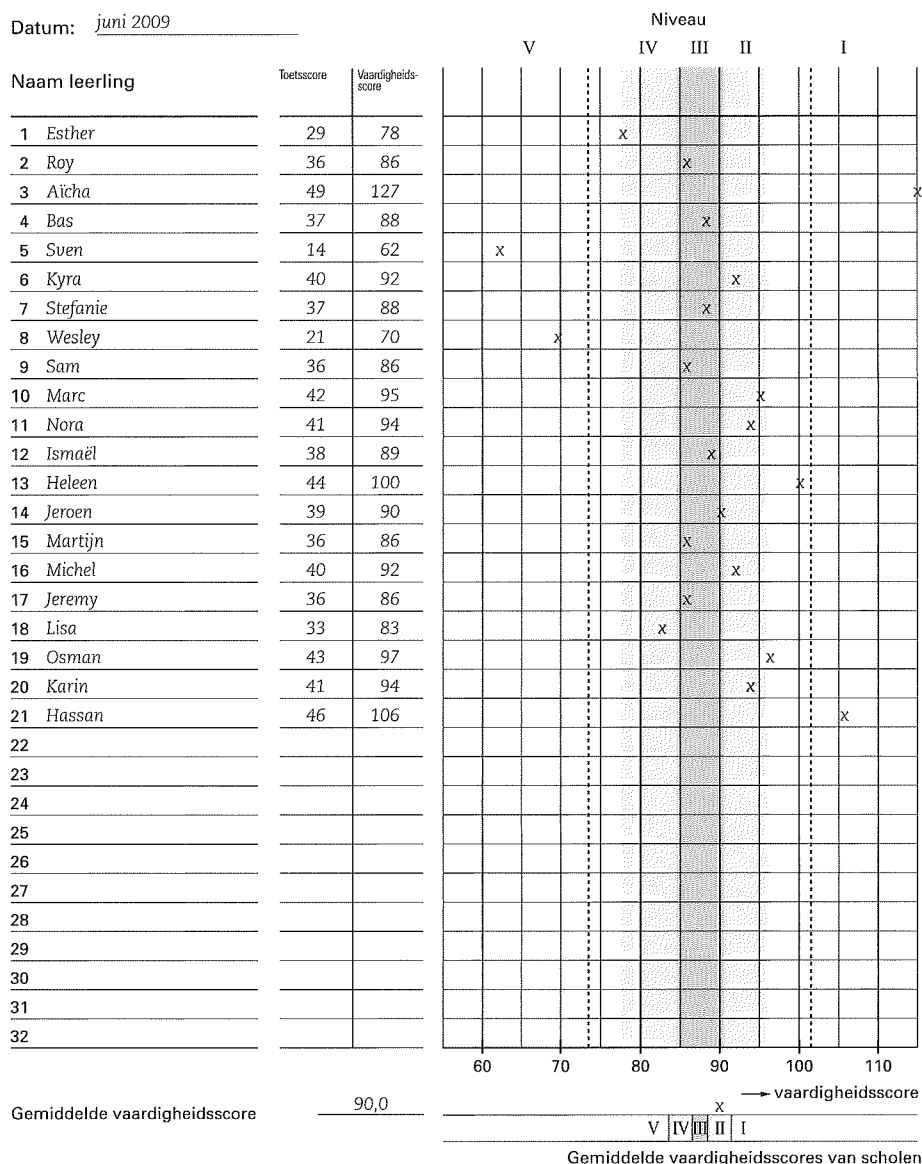
Op het groepsrapport is de niveau-indicatie aan de bovenkant aangegeven. In het vak van niveaugroep I is een stippellijn getrokken. Leerlingen die rechts van deze lijn uitkomen, behoren tot de 10% hoogst scorende leerlingen. Dit geldt ook voor de leerlingen rechts van de stippellijn in niveau A op het groepsrapport met niveau-indeling A tot en met E. Ook in het vak van niveaugroep V is een stippellijn getrokken. Leerlingen links van deze lijn behoren tot de 10% laagst scorende leerlingen. Deze 10% komt overeen met het percentage leerlingen van niveau E op het groepsrapport met niveau-indeling A tot en met E.

Figuur 3 Voorbeeld van een ingevuld groepsrapport

Leerling- en onderwijsvolgysteem Studievaardigheden

Groepsrapport E5

Datum: juni 2009

Het invullen van het groepsrapport kan het best in onderstaande volgorde gebeuren:

- In de kolom Naam leerling schrijft u de namen van de leerlingen in uw groep. Het handigst is het om dit in alfabetische volgorde te doen.
- In de tweede kolom noteert u de door de leerling behaalde toetsscore. Deze bepaalt u door het optellen van de scores die u op het antwoordblad heeft geschreven.
- De vaardigheidsscore bepaalt u, zoals in paragraaf 3.1 reeds vermeld werd, met behulp van de tabel in bijlage 2. U noteert de vaardigheidsscore in de derde kolom van het groepsrapport.

Vervolgens geeft u de vaardigheidsscore van de leerling ook grafisch weer. U doet dat als volgt.

- Zoek op de schaalverdeling onderaan het groepsrapport de vaardigheidsscore op. In ons voorbeeld van Bas is dat 88.
- Trek van daaruit een denkbeeldige verticale lijn omhoog. Waar deze lijn de horizontale lijn achter de naam van de leerling snijdt, zet u een kruisje. Het kruisje geeft het vaardigheidsniveau van de betreffende leerling weer. In bijlage 2 is te zien dat de vaardigheidsscore 88 tot niveau III behoort.

Gemiddelde vaardigheidsscore

Wanneer u alle vaardigheidsscores hebt ingevuld, berekent u de gemiddelde vaardigheidsscore van de groep. U doet dit als volgt:

- Tel alle individuele vaardigheidsscores van de leerlingen bij elkaar op en deel dit getal door het aantal leerlingen. Rond de uitkomst af op één cijfer achter de komma.
- Noteer het gemiddelde op het groepsrapport op de streep achter 'Gemiddelde vaardigheidsscore'.

Wat voor de gemiddelde scores van leerlingen geldt, geldt ook voor de gemiddelde vaardigheidsscores van groepen. U kunt deze pas interpreteren als u over een maatstaf beschikt. Daarom hebben we de gemiddelde vaardigheidsscores van alle scholen in de steekproef verzameld. Gemiddelde vaardigheidsscores van scholen variëren veel minder dan vaardigheidsscores van individuele leerlingen, waardoor de schoolsamenstelling van grote invloed kan zijn op de vaardigheidsscore van de school. Bij het interpreteren van deze gegevens is daarom voorzichtigheid geboden. In bijlage 3 vindt u de gemiddelde vaardigheidsscores van scholen. Er zijn twee tabellen opgenomen. Een tabel is gebaseerd op de niveau-indeling A tot en met E en de andere op de niveau-indeling I tot en met V. Op het groepsrapport is de verdeling van de gemiddelde vaardigheidsscores van alle scholen onderaan weergegeven in een balkje. U kunt een kruisje zetten op de lijn bij de verdeling van de gemiddelde vaardigheidsscores van de scholen.

Zo betekent een gemiddelde vaardigheidsscore van 90,0 op Studievaardigheden E5 dat het gemiddelde van deze groep behoort tot de 20% scholen die bovengemiddeld scoren (niveau II), in vergelijking met de gemiddelde vaardigheidsscores aan het einde van groep 5 van alle scholen uit de vergelijkingsgroep. U moet zich daarbij wel realiseren dat leerlingen met een extreem hoge of lage vaardigheidsscore grote invloed hebben op het gemiddelde, zeker bij kleine groepen. Wanneer deze leerlingen niet aan de afname meegedaan zouden hebben, zou dat een opmerkelijke stijging of daling van het groepsgemiddelde tot gevolg gehad hebben.

3.3 Het leerlingrapport

Het leerlingrapport is een grafiek waarin het vaardigheidsniveau van een individuele leerling op meerdere afnamemomenten kan worden aangegeven tegen de achtergrond van de prestaties van een landelijke vergelijkingsgroep. Er zijn twee versies van de leerlingrapporten waaruit u een keuze kunt maken. Net als bij de groepsrapporten wordt bij de ene versie de indeling in de niveaus A tot en met E gebruikt en bij de andere versie de indeling in de niveaus I tot en met V. Bij de indeling in de niveaus A tot en met E is tussen niveau B en niveau C een witte lijn getrokken. Die lijn geeft het gemiddelde weer. Bij de indeling I tot en met V is er een gemiddelde niveaugroep, die in de grafiek met III wordt aangegeven.

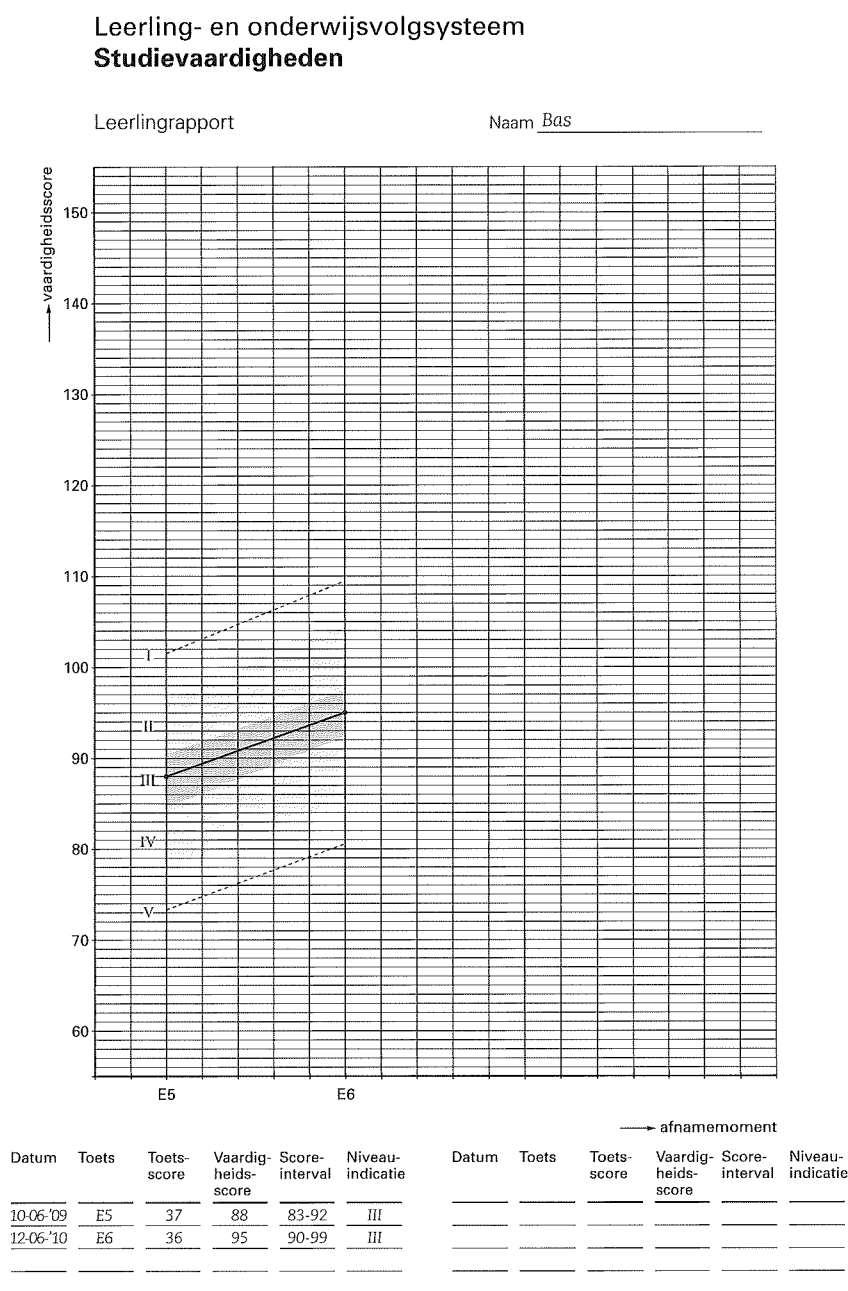
Bij het invullen van de leerlingrapporten kunt u gebruikmaken van de gegevens die u op het groepsrapport hebt ingevuld. U doet dit als volgt:

- Eerst schrijft u rechtsboven de naam van de leerling.
- Dan vult u in de tabel onder de grafiek de afnamedatum, de toets, de toetsscore en de vaardigheidsscore in. Vervolgens noteert u het score-interval. De score-intervallen staan vermeld in bijlage 2. De betekenis van het score-interval werd al toegelicht in paragraaf 3.1 van deze handleiding; in paragraaf 4.1 komen het belang en de interpretatie van dit interval aan bod.
- Na het invullen van het score-interval noteert u de niveau-indicatie.

- Na het invullen van de tabel tekent u de vaardigheidsscore in de grafiek in. U zoekt deze score op aan de linkerkant en trekt van daaruit een denkbeeldige horizontale lijn naar rechts. Aan de onderzijde zoekt u het betreffende afname-moment. Van daaruit trekt u een denkbeeldige verticale lijn omhoog. Op de plek waar beide denkbeeldige lijnen elkaar snijden, zet u een kruisje. Dit geeft het vaardigheidsniveau van de leerling weer op het moment van de toetsafname.

Na een volgende toets tekent u of een van uw collega's bij het juiste afname-moment de nieuwe schaalscore in en verbindt u beide kruisjes door een lijn. Deze lijn geeft aan hoe de leerling zich in een bepaalde periode heeft ontwikkeld. Hoe steiler de lijn, des te groter de vooruitgang. Als de lijn nauwelijks stijgt, is er sprake van een relatieve stilstand.

Figuur 4 Voorbeeld van een ingevuld leerlingrapport

Op basis van de leerlingrapporten kunt u dus de voortgang van individuele leerlingen beoordelen. En doordat op de leerlingrapporten ook de gegevens van de landelijke referentiegroep staan afgebeeld, krijgt u een beeld van de vorderingen van de leerling in vergelijking met die van de referentiegroep.

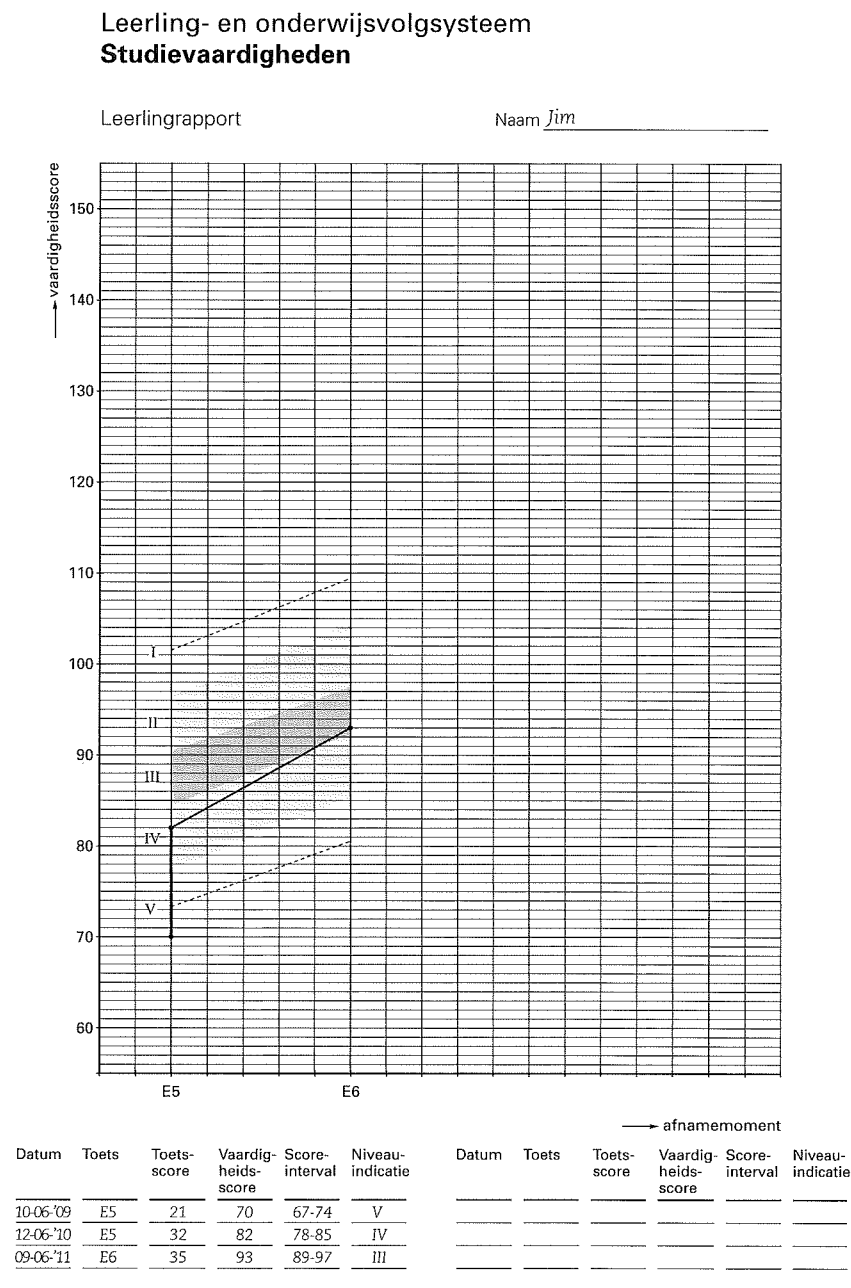
Voorbeeld

We nemen het leerlingrapport van Bas als voorbeeld. Dit leerlingrapport (zie figuur 4) laat zien hoe de studievaardigheid van Bas zich ontwikkeld heeft van groep 5 tot en met groep 6. Bas behaalde in groep 5 een score op het gemiddelde niveau (niveau III). In groep 6 ligt zijn score nog steeds op gemiddeld niveau.

Doubleurs en speciale leerlingen

Wanneer een leerling een leerjaar overdoet en hij of zij een bepaalde toets voor de tweede keer voorgelegd krijgt, kunt u dat ook in de grafiek aangeven. Zie voor een voorbeeld figuur 5. Voor speciale leerlingen kunt u desgewenst ook gebruikmaken van het zogeheten alternatief leerlingrapport. Zie paragraaf 6.3 in deze handleiding.

Figuur 5 Voorbeeld van een leerlingrapport van een doubleur

3.4 Het groepsoverzicht

Op het groepsoverzicht noteert u per leerling de resultaten op meerdere afname-momenten. U kunt dit formulier in uw school bijvoorbeeld gebruiken om 'met de groep mee' te laten gaan. De collega die uw groep het volgend schooljaar overneemt, wordt zo met behulp van één formulier snel geïnformeerd over de ontwikkeling van de vaardigheid bij de leerlingen.

Figuur 6 Voorbeeld van een ingevuld groepsoverzicht

Leerling- en onderwijsvolgsysteem Studievaardigheden

Groepsoverzicht

Datum:	juni '09		juni '10			
	eind 5		eind 6		eind 7	
Naam leerling	Vaardigheids- score	Niveau	Vaardigheids- score	Niveau	Vaardigheids- score	Niveau
1 Esther	78	IV	93	III		
2 Roy	86	III	90	IV		
3 Aicha	127	I	134	I		
4 Bas	88	III	95	III		
5 Sven	62	V	71	V		
6 Kyra	92	II	102	II		

3.5 Verwerking bij toetsen op maat

In paragraaf 1.3 behandelden we het 'toetsen op maat': het ontkoppelen van toets en afnamemoment. Hoe u de resultaten na het ontkoppelen van toets en afnamemoment het best kunt verwerken wordt hieronder beschreven.

Wanneer u op een bepaald afnamemoment een aantal leerlingen een toets van een vorig of volgend afnamemoment laat maken, kunnen de resultaten van die leerlingen ook in de rapporten en overzichten verwerkt worden. Een voorbeeld: In mei legt u aan de leerlingen van groep 6 de toets Studievaardigheden E6 voor, met uitzondering van drie leerlingen die op het vorige afnamemoment (E5) op niveau V scoorden en die in vergelijking met de referentiegroep tot de 20% zwakste leerlingen behoorden. Deze drie leerlingen laat u (nogmaals) de toets E5 maken. Hoe u vervolgens deze gegevens verwerkt, leest u hieronder.

Groepsrapport

- U kijkt de antwoordbladen van deze leerlingen na en bepaalt, door het optellen van de deelscores de toetsscores van de leerlingen.
- Let op: U zet deze toetsscores om in vaardigheidsscores met behulp van de omzettingstabel in bijlage 2 van de handleiding bij de toetsen voor Studievaardigheden E5.
- De toetsscores en de vaardigheidsscores van de drie leerlingen schrijft u bij de scores van de andere leerlingen in de groep op het groepsrapport E6.
- U kunt (na het plaatsen van een kruisje) de vaardigheidsscores van deze leerlingen vergelijken met de vaardigheidsscores van hun groepsgenoten die toets E6 hebben gemaakt, omdat het in beide gevallen gaat om vaardigheidscores op een en dezelfde meetschaal (zie ook paragraaf 1.2).
Voor uw eigen administratie noteert u op het groepsrapport voor het nummer en de naam van de drie leerlingen: E5. Zo kunt u op het groepsrapport altijd zien welke leerlingen de toets E5 hebben gemaakt.

Leerlingrapport

- Op hun leerlingrapporten tekent u de vaardigheidsscores die de drie leerlingen op toets E5 hebben behaald, in bij afnamemoment E6.
- In het overzicht onderaan vermeldt u bij Toets: E5 (dit kunt ook in de grafiek doen bij de punt die de vaardigheidsscore van de leerling aanduidt). Ook op het leerlingrapport ziet u dan meteen dat op het tijdstip einde groep 6 de toets E5 is afgenomen.
- U kunt voor deze leerlingen ook gebruikmaken van het alternatief leerlingrapport. Zie paragraaf 6.4.

Groepsoverzicht

Op het groepsoverzicht kunt u met een sterretje, bijvoorbeeld vóór de vaardigheidsscore van de betreffende leerling, de leerlingen aanduiden die de toets van een vorig afnamemoment hebben gemaakt.

3.6 Verwerking met de computer

Wanneer u beschikt over het Computerprogramma LOVS² kunt u de toetsresultaten – nadat u deze hebt ingebracht in het computerprogramma – geautomatiseerd verwerken tot enkele rapporten en overzichten die met elkaar een beeld geven van de vorderingen van iedere leerling afzonderlijk en van de groep als geheel. U kunt met het computerprogramma dezelfde rapporten en overzichten maken als bij de handmatige procedure.

Daarnaast kunnen met het computerprogramma nog andere overzichten gemaakt worden, zoals overzichten waarop de resultaten van meerdere vakgebieden staan; naast studievoordigheden bijvoorbeeld rekenen en begrijpend lezen. Een dergelijk overzicht kunt u maken voor individuele leerlingen (het leerlingprofiel), maar ook voor een groep leerlingen als geheel (het groepsprofiel).

Op een *leerlingprofiel* kunt u niet alleen per onderdeel zien hoe de vaardigheid van een leerling zich verhoudt tot de gemiddelde vaardigheid van alle leerlingen, maar ook of er opvallende discrepanties zijn tussen verschillende onderdelen van het curriculum. Zo zult u bijvoorbeeld kunnen zien dat een bepaalde leerling wel goed is in begrijpend lezen, maar minder goed in studievoordigheden en redelijk goed in rekenen. Deze discrepantieanalyse biedt u de mogelijkheid om de ontwikkelingen en vorderingen van een leerling in een breder perspectief te plaatsen.

Op een *groepsprofiel* staan de gemiddelde scores van uw groep op meerdere onderdelen van het curriculum. U kunt per onderdeel zien hoe de vaardigheid van uw groep zich verhoudt tot het landelijk gemiddelde en vaststellen op welke onderdelen de resultaten van uw groep achterblijven, op niveau zijn of boven het gemiddelde liggen. Indien er opvallende discrepanties tussen de onderdelen zijn, kan dat een signaal zijn om over de oorzaken hiervan na te denken en maatregelen te nemen ter verbetering.

Met behulp van de module 'Schoolzelfevaluatie' van het computerprogramma kunt u ook overzichten maken om op schoolniveau de kwaliteit van het gegeven onderwijs te evalueren. In hoofdstuk 5 gaan we nader in op schoolzelfevaluatie en bespreken we twee rapporten die u handmatig kunt maken.

² Rosier, W. en G. Evers. *Computerprogramma LOVS, versie 4*. Cito, Arnhem, 2006.

4 Interpretatie en gebruik op leerlingniveau en groepsniveau

Nadat u de toetsresultaten heeft verwerkt op het groepsrapport, de leerlingrapporten en het groepsoverzicht komt de vraag aan de orde wat deze resultaten betekenen. U heeft de vaardigheidsscores van uw leerlingen berekend en daarmee hun studievoordigheid bepaald. Of de scores hoog genoeg zijn, met andere woorden: of de studievoordigheid van ieder van uw leerlingen voldoende is en zich in de afgelopen periode voldoende heeft ontwikkeld, moet u zelf beoordelen. De referentiegegevens die wij tijdens de ontwikkelingsfase van de toetsen in de landelijke normgroep verzameld hebben, bieden u daarbij houvast. Met deze achtergrondgegevens kunt u de resultaten van iedere leerling in uw groep vergelijken met de resultaten van de landelijke vergelijkingsgroep. In de onderstaande paragrafen lichten wij de interpretatie van de scores nader toe.

4.1 Interpretatie van het leerlingrapport

Op het leerlingrapport wordt de vaardigheidsscore van een leerling per afname-moment genoteerd in een tabel en ingetekend in een grafiek. De grafische weergave van de score maakt in een oogopslag duidelijk waar de leerling staat in vergelijking met de landelijke referentiegroep. Bovendien krijgt u op deze manier ook een helder beeld van de ontwikkeling van de studievoordigheid, zodra de leerling op meer dan één afname-moment een toets heeft gemaakt.

Als u wilt vaststellen of de vorderingen van een leerling bevredigend zijn, kunt u verschillende criteria hanteren. Allereerst kunt u de vorderingen van de leerling vergelijken met zijn eerdere vorderingen. Belangrijke vragen zijn dan: is de mate van vooruitgang van de afgelopen periode vergelijkbaar met de mate van vooruitgang in (de) daaraan voorafgaande periode(s)? Vertoont de ontwikkelingslijn van de leerling in de grafiek op het leerlingrapport nog steeds een opgaande trend of stagneren de vorderingen?

U kunt de vorderingen van de leerling ook vergelijken met de vorderingen van andere, vergelijkbare, leerlingen. Belangrijke vragen zijn dan: Hoe valt de vergelijking van de vorderingen met andere leerlingen in het land over een langere periode uit? Wordt een eventuele achterstand ten opzichte van de gemiddelde leerling steeds groter of zien we dat de leerling zijn achterstand inloopt?

Ten slotte kunt u de vorderingen van de leerling ook vergelijken met de op termijn te realiseren doelen. Belangrijke vragen in dit verband zijn: Licht het in de rede dat de leerling, als hij zich in dit tempo blijft ontwikkelen, de gestelde tussendoelen of einddoelen bereikt? Licht de ontwikkeling van de leerling nog op schema?

Bij de interpretatie van de scores op het leerlingrapport moet u zich realiseren dat niet kan worden uitgesloten dat de werkelijke studievoordigheid van een leerling iets hoger of lager ligt dan door de vaardigheidsscore wordt aangegeven. Hoeveel hoger of lager kunt u zien in de kolom Score-interval in de tabel in bijlage 2. Het score-interval geeft een indicatie van de nauwkeurigheid van de toetsuitslag. Vooral wanneer het leerlingrapport een ontwikkeling van de vaardigheid laat zien die u merkwaardig vindt, bijvoorbeeld wanneer zich opmerkelijke schommelingen voordoen of wanneer er sprake lijkt te zijn van een daling van het vaardigheidsniveau, moet u bedenken dat de onnauwkeurigheid die nu eenmaal inherent is aan iedere meting, u hier parten kan spelen. Ga in gevallen als deze na of de score-intervallen van achtereenvolgende toetsafnamen elkaar overlappen.

Met een voorbeeld zullen we dit verduidelijken. Een leerling behaalt op de toets Studievoordigheden E5 een toetsscore van 37, wat overeenkomt met een vaardigheidsscore van 88. In bijlage 2 kunt u zien dat bij een vaardigheidsscore van 88 een score-interval 83 – 92 hoort. Er is met andere woorden een scoregebied van

83 tot en met 92 waarbinnen de vaardigheidsscore van de leerling met een grote waarschijnlijkheid (van ongeveer 70%) ligt. Vaardigheidsscore 88 is echter wel de beste benadering van de werkelijke studievoordigheid. Een jaar later behaalt dezelfde leerling op de toets Studievoordigheden E6 een toetsscore van 26. De bijbehorende vaardigheidsscore bedraagt 84, waarbij het score-interval 80 – 87 hoort.

Als we alleen naar de vaardigheidsscores van deze twee afnamemomenten zouden kijken (88 en 84), dan lijkt de conclusie voor de hand te liggen dat de leerling achteruit is gegaan. Echter, de twee score-intervallen overlappen elkaar.

Dit betekent dat we voorzichtig moeten zijn, voor we concluderen dat de leerling minder vaardig is geworden. Het is namelijk mogelijk dat het verschil tussen de beide vaardigheidsscores te verklaren is op basis van de onnauwkeurigheid van de metingen. Als de score-intervallen elkaar niet overlappen kunnen we met meer zekerheid zeggen dat er daadwerkelijk sprake is van een achteruitgang.

4.2 Interpretatie van het groepsrapport

Het ingevulde groepsrapport geeft per afnamemoment een beeld van de resultaten van de hele groep. Net als bij de interpretatie van de scores op het leerlingrapport, worden bij de interpretatie van het groepsrapport de resultaten van de landelijke vergelijkingsgroep als achtergrond gebruikt. De gegevens op het ingevulde groepsrapport kunt u op verschillende manieren bekijken.

- Landelijke vergelijking
Allereerst kunt u de vorderingen van uw groep vergelijken met die van de landelijke referentiegroep. In één oogopslag ziet u hoe de leerlingen in uw groep er voor staan in vergelijking met deze vergelijkingsgroep. Belangrijke vragen zijn dan: Hoe verhoudt de gemiddelde score van uw groep zich tot die van de landelijke referentiegroep? Hoe verhoudt de spreiding van de individuele scores in uw groep zich tot de spreiding landelijk gezien? Hebt u veel hoog of laag scorende leerlingen en is dat overeenkomstig de verwachtingen?
- Onderlinge vergelijking
U kunt de resultaten van de leerlingen in uw groep ook onderling vergelijken. Belangrijke vragen zijn dan: Van welke leerlingen vallen de resultaten tegen en van welke vallen ze mee? Welke leerlingen hebben ongeveer hetzelfde vaardigheidsniveau? Hoe groot zijn de verschillen in studievoordigheid tussen de leerlingen in uw groep? Welke leerlingen hebben onvoldoende van het onderwijs in studievoordigheden geprofiteerd?
- Vergelijking met onderwijsdoelen
Ten slotte kunt u de resultaten in uw groep ook vergelijken met de onderwijsdoelen die u wilt realiseren. Belangrijke vragen in dit verband zijn: Bereiken de leerlingen de gestelde doelen? In welke mate beheersen de leerlingen de verschillende inhouden die in de toets aan de orde komen? Om deze vraag te beantwoorden kunt u in de opgavenboekjes van leerlingen die in de laagste niveaus vallen op zoek gaan naar opgaven die door meerdere leerlingen in de groep fout gemaakt zijn. Aan de hand van de Inhoudsverantwoording kunt u vervolgens nagaan of het hier bijvoorbeeld stelselmatig om opgaven uit bepaalde categorieën gaat.

Al deze informatie is van belang bij het nemen van beslissingen over de voortgang van het onderwijs in studievoordigheden en kan u bovendien helpen om uw onderwijs beter af te stemmen op het niveau van de groep of van individuele leerlingen.

Indien u toetsresultaten wilt interpreteren moet u behalve de resultaten van de vergelijkingsgroep ook de context van de eigen situatie in ogenschouw nemen. Vragen die dan opkomen zijn bijvoorbeeld: Hoe is de groep samengesteld? Zijn er veel allochtone leerlingen? Zitten er veel zorgleerlingen in de groep? Wanneer uit het groepsrapport blijkt dat het merendeel van een groep beneden het gemiddelde scoort, betekent dat nog niet automatisch dat aan het gegeven onderwijs de kwalificatie matig of onvoldoende moet worden toegekend.

Omgekeerd kan het ook voorkomen dat u niet tevreden bent over de resultaten van een groep die beter scoort dan de landelijke normgroep, omdat u weet dat de groep als geheel meer in zijn mars heeft.

Tot slot moet u de resultaten ook beoordelen tegen de achtergrond van het onderwijsaanbod. Zo verschilt de inhoud van de verschillende methoden enigszins van elkaar. Ook de wijze waarop de inhoud wordt aangeboden en de accenten die in een bepaalde periode op deze inhouden worden gelegd kan verschillen. Met deze verschillen moet bij de interpretatie rekening gehouden worden. U kunt aan de hand van de opgavenboekjes en de Inhoudsverantwoording globaal nagaan of u de bijvoorbeeld de betreffende stof aan de orde hebt gesteld. Is dat niet, of slechts in zeer beperkte mate het geval dan kunt u minder goede resultaten verwachten. U zult daarmee rekening moeten houden bij het interpreteren van de verschillen tussen het niveau van uw leerlingen en dat van de vergelijkingsgroep.

4.3 Leerlingenzorg

Voor het oefenen van de specifieke studievvaardigheden die in deze toets aan de orde komen, is in het reguliere lesprogramma meestal maar beperkt tijd beschikbaar. De oefening vindt meestal plaats tijdens de vakuren. In de vakmethode wordt aan onderdelen van studievvaardigheden dan speciale aandacht besteed. Bij taal komt bijvoorbeeld het hanteren van het woordenboek aan de orde, bij aardrijkskunde kaartlezen, bij rekenen het lezen (en ontwerpen) van tabellen en grafieken. Bij lezen wordt aandacht besteed aan het hanteren van studieteksten. Daarnaast zijn er nog enkele basisvaardigheden die meestal niet aan de orde komen tijdens de vakuren, maar wel bij meer algemene wereldoriënterende activiteiten zoals het maken van een werkstuk of het voorbereiden van een spreekbeurt. Voorbeelden van deze basisvaardigheden zijn het opzoeken van informatie op internet, in een encyclopedie of in een gemeentegids. Wanneer u leerlingen specifiek wil laten oefenen met studievvaardigheden, verwijzen we u naar methoden van educatieve uitgeverijen die speciaal op studievvaardigheden gericht zijn. Informatie over deze methoden vindt u in de leermiddelengidsen van uitgevers en de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO).

5 Interpretatie en gebruik op schoolniveau

Met de resultaten van de leerlingen op de toetsen die u afneemt, kunt u niet alleen de kwaliteit van het gegeven onderwijs op groepsniveau evalueren, maar ook de kwaliteit op schoolniveau. U kunt met de gegevens uit het LOVS nagaan of uw school beantwoordt aan de doelstellingen die ze nastreeft. In dit verband worden vaak de begrippen *schoolzelfevaluatie* en *integrale kwaliteitszorg* gebruikt. In dit hoofdstuk bespreken we twee rapporten die u handmatig kunt maken. Voor de complexere rapporten verwijzen we naar het computerprogramma LOVS. De twee rapporten die we hier bespreken, kunt u downloaden van ToetsNet Portal (<http://portal.cito.nl>), de internetpoort van Cito voor de levering van digitale producten en diensten.

5.1 Schoolzelfevaluatie

Als leerkrachten nagaan of hun school beantwoordt aan de doelstellingen die ze nastreeft, stellen ze zich vragen als:

- Wat brengt het onderwijs op?
- Hoe verloopt de feitelijke ontwikkeling?
- Welk effect hebben bepaalde maatregelen en inspanningen?

Wanneer een school de doelstellingen die ze nastreeft niet realiseert, is het zoeken naar de oorzaken daarvan een logisch vervolg. Voorbeelden van oorzaken zijn:

- de organisatie van het onderwijs (moet het onderwijs meer of juist minder worden geïndividualiseerd?);
- de wijze van lesgeven en de didactische aanpak;
- de inhoud van het onderwijsprogramma (wordt er voldoende tijd besteed aan studievaardigheden?);
- de gehanteerde methode.

Met de discussie over deze aspecten neemt een team, in goed onderling overleg, de kwaliteit van het onderwijsprogramma onder de loep. Dat kan de aanzet zijn tot gewenste en noodzakelijke kwaliteitsverbeteringen. Bij schoolzelfevaluatie wordt op elk niveau in het onderwijs gekeken of de beoogde kwaliteit en het gewenste niveau wordt bereikt en hoe die kwaliteit zonodig kan worden verbeterd.

Als u uitspraken wilt doen over de resultaten van meerdere groepen leerlingen of over het niveau van het onderwijs dat aan die groep is gegeven, dan moet u de leerlinggegevens zodanig bewerken dat het resultaat van meerdere groepen of van de school op een kernachtige en adequate wijze kan worden weergegeven. Twee overzichten kunnen u hierbij behulpzaam zijn: de dwarsdoorsnede en de trendanalyse (zie ook de publicatie *Werken met het leerlingvolgsysteem*³). Op de dwarsdoorsnede kunt u in één overzicht de niveau-indicaties van alle groepen op meerdere leerstofgebieden noteren. Met behulp van de trendanalyse kunt u per leerstofgebied en per leerjaar de gemiddelde vaardigheidsscore over vijf opeenvolgende jaren berekenen. Beide overzichten moet u beschouwen als discussiestukken op basis waarvan u en uw collega's kunnen discussiëren over de kwaliteitszorg op uw school en over maatregelen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Dat betekent echter niet dat u de gegevens al te absoluut moet interpreteren. U moet allereerst bedenken dat het erg lastig is om 'de onderwijs-kwaliteit' in cijfers te vangen.

³ Gillijns P., F. Moelands, A. Maas en H. Damen. *Werken met het leerlingvolgsysteem*, Cito, Arnhem, 1992.

Het is bekend dat ook de sociaaleconomische achtergrond van de schoolbevolking voor een belangrijk deel het niveau van de leerresultaten bepaalt. Voor de ene school zal het behalen van een trendniveau II een onmogelijke opgave betekenen, terwijl een andere school zich daar nauwelijks voor hoeft in te spannen. Houd daarom bij de interpretatie van de dwarsdoorsnede en de trendanalyse rekening met de kenmerken van de leerlingen op uw school.

5.2 Dwarsdoorsnede

Op de dwarsdoorsnede kunt in één overzicht de niveau-indicatie van alle groepen op meerdere leerstofgebieden noteren door van elke groep het behaalde niveau te arceren (zie figuur 7).

Figuur 7 Gedeelte van een dwarsdoorsnede

Leerling- en onderwijssysteem

Dwarsdoorsnede

Leerstofgebied

Groep

			5	6a	6b	7a	7b	8			
<u>Studievaardigheden</u>	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II
	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III
	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
<u>Rekenen-Wiskunde</u>	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I	I
	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II
	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III
	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V

Als u werkt met de niveau-indeling A tot en met E kunt u een dergelijk overzicht natuurlijk ook maken. Uit de niveau-indicaties blijkt hoe een groep presteert in vergelijking met de andere groepen op uw school. Een volledig ingevulde dwarsdoorsnede maakt duidelijk of er in uw school groepen zijn die op een laag niveau presteren, maar ook of er groepen zijn met een prestatiepatroon dat afwijkt van wat op uw school gebruikelijk is. In figuur 7 ziet u dat de meeste groepen in vergelijking met de landelijke trend van gemiddeld niveau zijn. Alleen groep 6b heeft een gemiddelde vaardigheidsscore die *hoger* is dan die van de gemiddelde groep en groep 5 heeft een gemiddelde vaardigheidsscore die *lager* is dan die van de gemiddelde groep. Dat is een signaal dat om een nadere analyse vraagt.

Wat is de reden dat de leerlingen van groep 5 lager scoren? Is dat een incidenteel verschijnsel, bijvoorbeeld omdat het onderwijs aan groep 5 door een aantal min of meer toevallige oorzaken dat jaar anders is verlopen dan de bedoeling was? Zijn er wijzigingen in de groepssamenstelling opgetreden? Op scholen waar gedurende het schooljaar veel nieuwe leerlingen bijkomen of vertrekken kunnen opeenvolgende dwarsdoorsneden een minder betrouwbaar beeld van de ontwikkeling van de leerprestaties van een jaargroep te zien geven. De niveau-indicaties die u op de

dwarsdoorsnede invult zijn bovendien gebaseerd op het groepsgemiddelde. Het is bekend dat leerlingen met een extreem hoge of lage score grote invloed hebben op een groepsgemiddelde, zeker bij kleine groepen. Bij een vergelijking van gemiddelde groepsscores en de daarop gebaseerde niveau-indicaties van meerdere afname-momenten moet u dus nagaan of de groepssamenstelling vergelijkbaar is. Als dat niet het geval is, moet u terughoudend zijn met het nemen van maatregelen die betrekking hebben op het onderwijsprogramma.

Uitval veroorzaakt door incidentele oorzaken hoeft voor het onderwijs in dat leerjaar niet direct consequenties te hebben. Wel is het dan zo dat de volgende leerkracht met deze beginsituatie rekening zal moeten houden.

Bestudering van de dwarsdoorsneden van voorgaande jaren kan ook aan het licht brengen dat de prestaties op het gebied van het studievoordigheden in bijvoorbeeld groep 5 stelselmatig tegenvallen. Dat kan u op het spoor zetten van een mogelijke tekortkoming in het programma in jaargroep 5. Het kan ook betekenen dat er te weinig tijd besteed wordt aan studievoordigheden.

Door de dwarsdoorsneden van voorgaande jaren te bestuderen, kunt u ten slotte ook vaststellen dat een bepaalde groep leerlingen ieder jaar lager presteert dan de andere groepen. Op elke dwarsdoorsnede ziet u een dergelijke 'zwakke groep' als het ware een jaar opschuiven. Als u dit constateert hoeft u niet direct te denken aan structurele aanpassing van het onderwijsprogramma. Wel zal het duidelijk zijn dat het programma voor deze groep moet worden aangepast. Immers de resultaten van het ene jaar bepalen het beginniveau van het daaropvolgende jaar.

In het voorgaande hebben we als voorbeeld groep 5 uit de dwarsdoorsnede in figuur 7 genomen, een groep waarvan de prestaties achterblijven bij die van de andere groepen. In beginsel kunt u op min of meer dezelfde manier te werk gaan voor groepen waarvan de prestaties in positieve zin opvallen, zoals groep 6b uit het overzicht in figuur 7.

5.3 Trendanalyse

Met behulp van de trendanalyse kunt u per leerstofgebied en per leerjaar de gemiddelde vaardigheidsscore over vijf opeenvolgende jaren berekenen. Een dwarsdoorsnede zal vaak laten zien dat de jaargroepen op uw school wisselende resultaten behalen. De ene keer wat beter, de andere keer wat minder. Op zichzelf is dat niet vreemd. De ene groep leerlingen is nu eenmaal beter dan de andere. Dat maakt het lastig te beoordelen of een gevonden resultaat terug te voeren is op de kwaliteit van het onderwijs of op de toevallige samenstelling van de jaargroep. Om daar zicht op te krijgen, moet u de gegevens van meerdere groepen en van achtereenvolgende jaren met elkaar in verband brengen. Iedere dwarsdoorsnede kunt u als het ware beschouwen als een momentopname. Telkens komen er echter nieuwe resultaten bij, die gevoegd bij de resultaten van eerdere jaren eventuele ontwikkelingen in kaart brengen en u een beeld geven van de effectiviteit van het onderwijsprogramma. Dat is de kern van een trendanalyse. Bij een trendanalyse berekent u het gemiddelde over de toetsresultaten van de afgelopen jaren. Daarvoor kunt u een overzicht gebruiken zoals in figuur 8 is afgebeeld.

Bij het berekenen van de gemiddelde toetsresultaten gaat u als volgt te werk:

- Links op het formulier vermeldt u het schooljaar.
- Daarachter noteert u in de eerste kolom per jaargroep de gemiddelde score. Voor studievoordigheden werkt u in groep 5, 6 en 7 met eindscores en in groep 8 met begin- of medioscores. Als u parallelgroepen heeft, telt u de scores van alle leerlingen uit de betreffende groepen op en deelt de som hiervan door het totaal aantal leerlingen.
- In de tweede kolom vult u het aantal leerlingen in dat aan die afname heeft deelgenomen.

Na vijf jaar kunt u de trendscore en het trendniveau vaststellen. Dat doet u als volgt.

- U vermenigvuldigt per schooljaar de gemiddelde score (eerste kolom) met het aantal deelnemende leerlingen (tweede kolom).

- Deze producten telt u na vijf jaar op en deelt ze door het totaal aantal leerlingen dat gedurende vijf jaar deelnam (de som van de tweede kolom). De uitkomst van die deling is de trendscore. In iedere handleiding bij de toetsen kunt u aan de hand van de tabel Vergelijkingsgegevens alle scholen (in bijlage 3) bij elke trendscore een niveau-indicatie opzoeken. Om dat deze niveau-indicatie gekoppeld is aan de trendscore, spreken we van een trendniveau.

Indien u geen gegevens heeft van de afgelopen vijf jaar kunt u een voorlopige trendscore berekenen over bijvoorbeeld drie of vier jaar. Bij de interpretatie moet u er dan rekening mee houden dat de voorlopige trendscore wellicht nog niet stabiel is, behalve als u op een erg grote basisschool werkt.

Figuur 8 Gedeelte van een trendanalyse op basis van de gegevens einde leerjaar

Leerling- en onderwijsvolgstelsysteem

Trendanalyse

Leerstofgebied: Studievaardigheden

Schooljaar	Groep 1		Groep 2		Groep 3		Groep 4		Groep 5		Groep 6	
	gem. score	aantal lln.	gem. score	aantal lln.	gem. score	aantal lln.	gem. score	aantal lln.	gem. score	aantal lln.	gem. score	aantal lln.
2009/2010									90,0	22	93,1	24
2010/2011									86,5	25	91,8	23
2011/2012									88,7	23	95,7	22
Totaal									6182,6 : 70		6451,2 : 69	
Trendscores									88,3		93,5	
Trendniveau									III		IV	

In de trendscore, de gemiddelde score over vijf jaar, en het trendniveau zijn toevalsfactoren grotendeels uitgeschakeld. Vaak bestaan er opmerkelijke niveauverschillen tussen jaargroepen die niet aan het onderwijs kunnen worden toegeschreven. Een incidentele 'sterke groep' zou er dan toe kunnen leiden dat we de kwaliteit van het onderwijs overschatten, zoals een incidentele 'zwakke groep' tot onderschatting van de onderwijskwaliteit zou kunnen leiden. Trendscores en trendniveau zijn stabiel en geven daarom een beter beeld dan de dwarsdoorsnede van het niveau dat de school over meerdere jaren heen in de verschillende jaargroepen in een bepaald leerstofgebied weet te bereiken. De trendscore is daarom bij uitstek geschikt om een zogenaamde schooleigen standaard aan te ontleen op grond waarvan u tot een meer evenwichtige beoordeling van de kwaliteit van uw onderwijs kunt komen.

De trendscore verleent aan elke school een reële basis voor het werken aan kwaliteitsverbetering. Het gaat bij de trendscore niet zozeer om de vraag of er een (al dan niet van buitenaf opgelegd) criterium wordt gehaald, maar om het nemen van maatregelen die ertoe leiden dat een merkbare verhoging van de trendscore optreedt.

Wanneer de resultaten van een school (ruim) boven het landelijk gemiddelde liggen, is er wellicht geen aanleiding om bijzondere maatregelen te treffen. Maar in het kader van het streven naar kwaliteitsverbetering kunnen mogelijk toch acties worden ondernomen in de verwachting dat de onderwijskwaliteit daarmee verbetert. Voldoen de resultaten niet aan het verwachte niveau, dan is er in ieder

geval reden om zich nader te bezinnen op oorzaken en op het treffen van maatregelen in de verwachting dat daarmee in de toekomst een beter resultaat wordt bereikt.

Hierboven is beschreven hoe u handmatig een dwarsdoorsnede en een trend-analyse kunt maken. Meer geavanceerde rapporten kunt u maken met behulp van de module Schoolzelfevaluatie van het Computerprogramma LOVS.

6 Gebruik bij speciale leerlingen en in het speciaal basisonderwijs

De toetsen Studievaardigheden zijn niet alleen bedoeld voor het reguliere basisonderwijs, maar ook voor leerlingen op speciale scholen voor basisonderwijs en voor speciale leerlingen in het reguliere onderwijs. De aanwijzingen in deze handleiding zijn dan ook volledig van toepassing op het gebruik voor deze doelgroepen. Er zijn echter enkele onderwerpen die bijzondere aandacht behoeven:

- het bepalen van het aanvangsmoment;
- de keuze van de af te nemen toets;
- de fasering van de afname;
- het gebruik van het alternatief leerlingrapport.

Deze onderwerpen worden hieronder kort besproken. Een gedetailleerde uitwerking vindt u in de publicatie *Leerlingvolgsysteem en speciale leerlingen*⁴.

6.1 Keuze van de toets

Op het eerste afnamemoment neemt u in alle gevallen de toets Studievaardigheden E5 af. Welke toets op het volgende afnamemoment moet worden afgenomen, hangt af van de score van de leerling. Na een bijzonder slecht resultaat kunt u de betreffende leerling op het volgende afnamemoment beter nóg eens Studievaardigheden E5 voorleggen dan bijvoorbeeld Studievaardigheden E6. Onder 'een bijzonder slecht resultaat' dient u te verstaan: een vaardigheidsscore die ver in het vaardigheidsniveau V (of E) valt.

Welke toets op een bepaald afnamemoment gebruikt wordt, is steeds afhankelijk van het resultaat op de toets die op het voorafgaande afnamemoment is voorgelegd en van de vorderingen van de leerling. Zo kan bijvoorbeeld de volgende afnamereeks ontstaan: E5, E5, E6, enzovoort. Ook op deze manier krijgt u een beeld van de voortgang van een leerling; op voorwaarde natuurlijk dat de opgaven na een vorige afname van dezelfde toets niet met de leerling zijn besproken.

6.2 Fasering van de afname

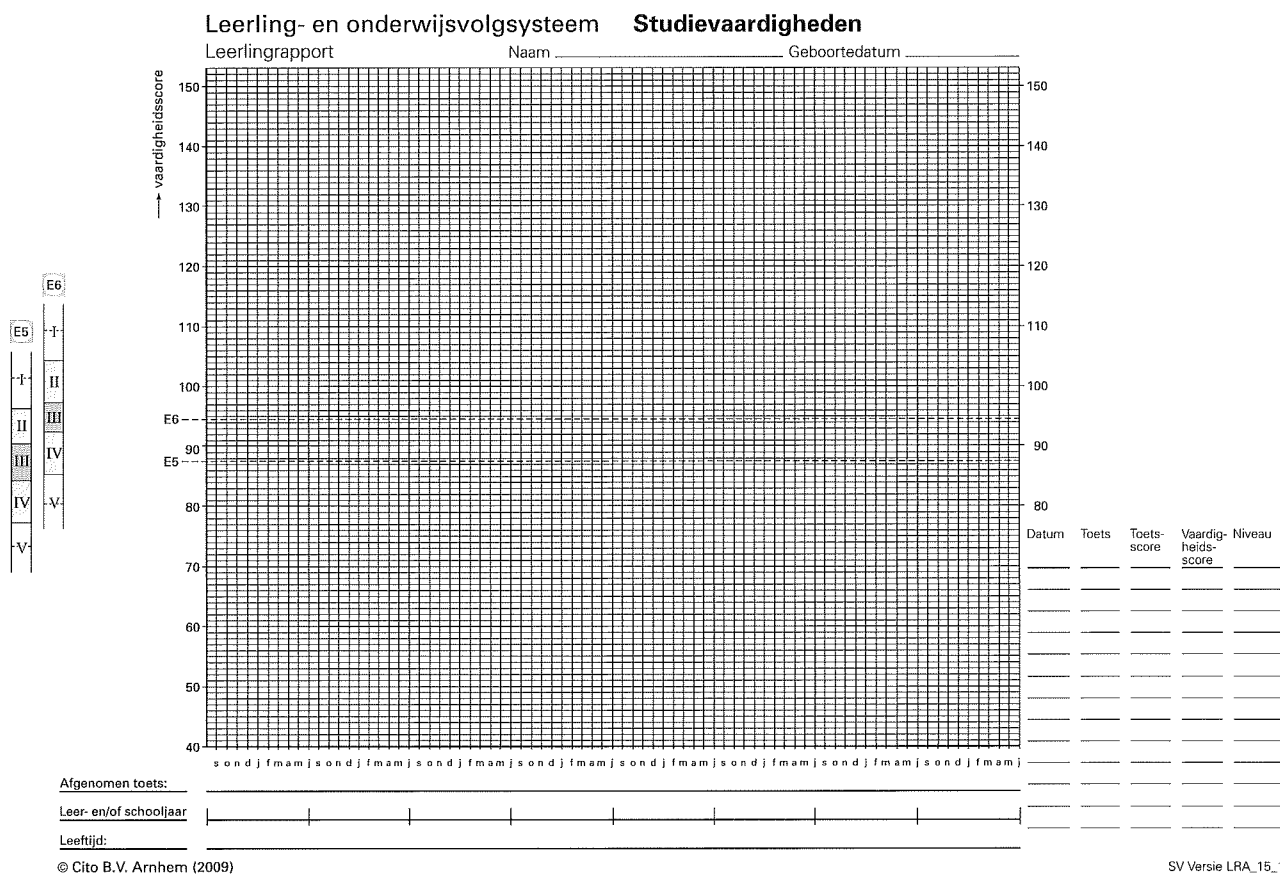
Een afname van een toets Studievaardigheden valt uiteen in twee delen. Tijdens de afname van elke van beide delen worden 25 opgaven voorgelegd. De afname van ieder deel vindt standaard op twee verschillende dagen (ochtenden) plaats. Wanneer u echter vermoedt dat het concentratievermogen van een leerling te beperkt is om achter elkaar aan 25 opgaven te werken, dan is er geen enkel bezwaar tegen om de toets in meer dan twee delen en verspreid over meer dan twee dagen af te nemen.

6.3 Gebruik van het alternatief leerlingrapport

Voor speciale leerlingen (in de basisschool, in speciale scholen voor basisonderwijs en in andere onderwijsvormen, zoals Paedologische Instituten) is een alternatief leerlingrapport ontworpen. Deze leerlingen doorlopen immers de leerstof vaak op een andere wijze en in een ander tempo dan waar de toetsen standaard van uitgaan. Op het alternatief leerlingrapport kunnen de vorderingen van een individuele leerling op de diverse afnamemomenten vergeleken worden met de

⁴ Groot, H. de, M. Huizing en A. Notenboom. *Leerlingvolgsysteem en speciale leerlingen*, Cito, Arnhem: 1999.

De momenten van afname en de keuze van de toetsen liggen voor speciale leerlingen niet vast, maar worden door uzelf bepaald. Daarom kunnen afname-moment en afgenomen toets dan ook door uzelf op het alternatief leerlingrapport worden aangegeven. Het alternatief leerlingrapport, zie figuur 9, heeft een horizontale as met een verdeling in kalendermaanden (s = september, o = oktober, enzovoort). De maanden juli en augustus zijn niet opgenomen, omdat deze maanden meestal geen toetsmaanden zijn.

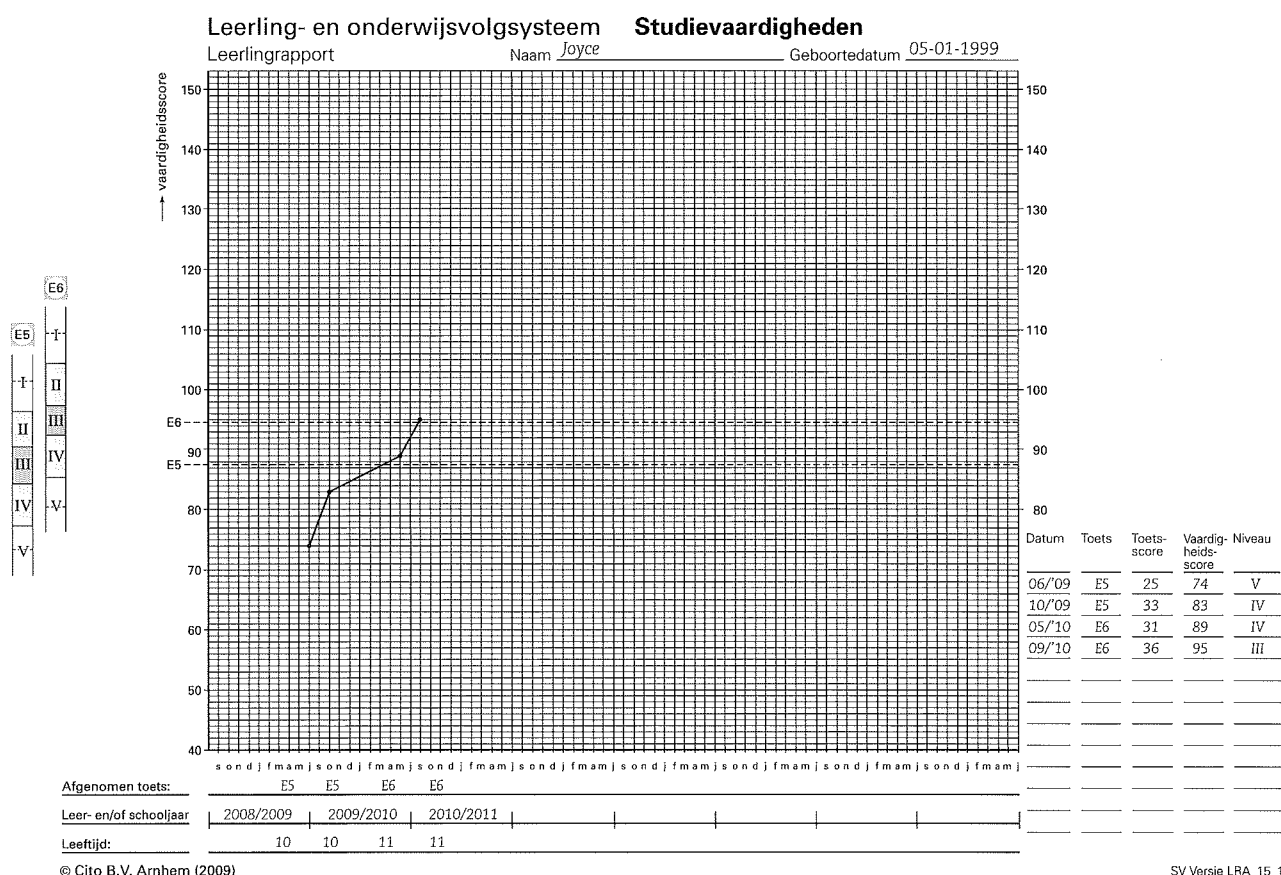
Invullen van het alternatief leerlingrapport

In het alternatief leerlingrapport is onder de horizontale as van de grafiek om te beginnen ruimte gereserveerd voor het noteren van de afgenomen toets. Daaronder vermeldt u het leer- of schooljaar waarin de leerling zich op het moment van de afname bevindt. U kunt kiezen of u het schooljaar (bijvoorbeeld 2009/2010) dan wel het leerjaar (bijvoorbeeld groep 5) invult. Op de onderste regel van het alternatief leerlingrapport is ruimte voor het invullen van de leeftijd van de leerling op het moment van afname. Deze informatie is van belang voor de interpretatie van de vorderingen van de leerling en voor het vergelijken met het reguliere onderwijs. De vraag die bij de interpretatie van de vorderingen speelt is: Hoe verhouden de vorderingen zich ten opzichte van leeftijdsgenoten? Deze vraag is door middel van de informatie over de leeftijd van de leerling te beantwoorden.

Na het invullen van de tabel plaatst u de gegevens in de grafiek. Op de horizontale as zijn de maanden van het schooljaar aangegeven. Daar kunt u uw eigen afname-moment opzoeken. Op de verticale as zijn de vaardigheidsscores weergegeven. U kunt het best de eerste toets die bij deze leerling wordt afgenomen als beginpunt nemen. Dus ook voor een leerling die al enige jaren regulier onderwijs heeft gevolgd (maar van wie u de gegevens niet heeft), begint u links op de horizontale as.

In figuur 10 is een voorbeeld opgenomen van een ingevuld alternatief leerlingrapport.

Figuur 10 Voorbeeld van een ingevuld alternatief leerlingrapport

U gaat als volgt te werk:

- U zoekt de maand van afname en trekt van daaruit een denkbeeldige verticale lijn naar boven.
- Daarna zoekt u op de verticale as de vaardigheidsscore die de leerling heeft behaald en trekt een denkbeeldige horizontale lijn naar rechts. Waar de twee lijnen elkaar snijden, zet u een punt. Deze punt geeft het vaardigheidsniveau van de leerling op dat afnamemoment weer.

- Daarna vult u rechts van de grafiek de rest van de gegevens in.
- Na een volgende afname tekent u de nieuwe vaardigheidsscore in en verbindt u beide punten door een lijn. De punten en de lijn geven een beeld van de vorderingen van de leerling in een bepaalde tijdsperiode. Op deze manier kunt u in de grafiek aflezen hoe de ontwikkeling van de leerling verloopt.